

Vztah lékař - pacient na začátku 21. století a vliv kaplana na tento vztah

Motivace nemocničních kaplanů ke službě
a nabídka metod k rozvíjení doprovázení pacientů nemocničním kaplanem

Marie Opatrná, Onkologická klinika VFN a 1.LF UK

Velehrad 2017

Historia magistra vitae

► 1997...2005...

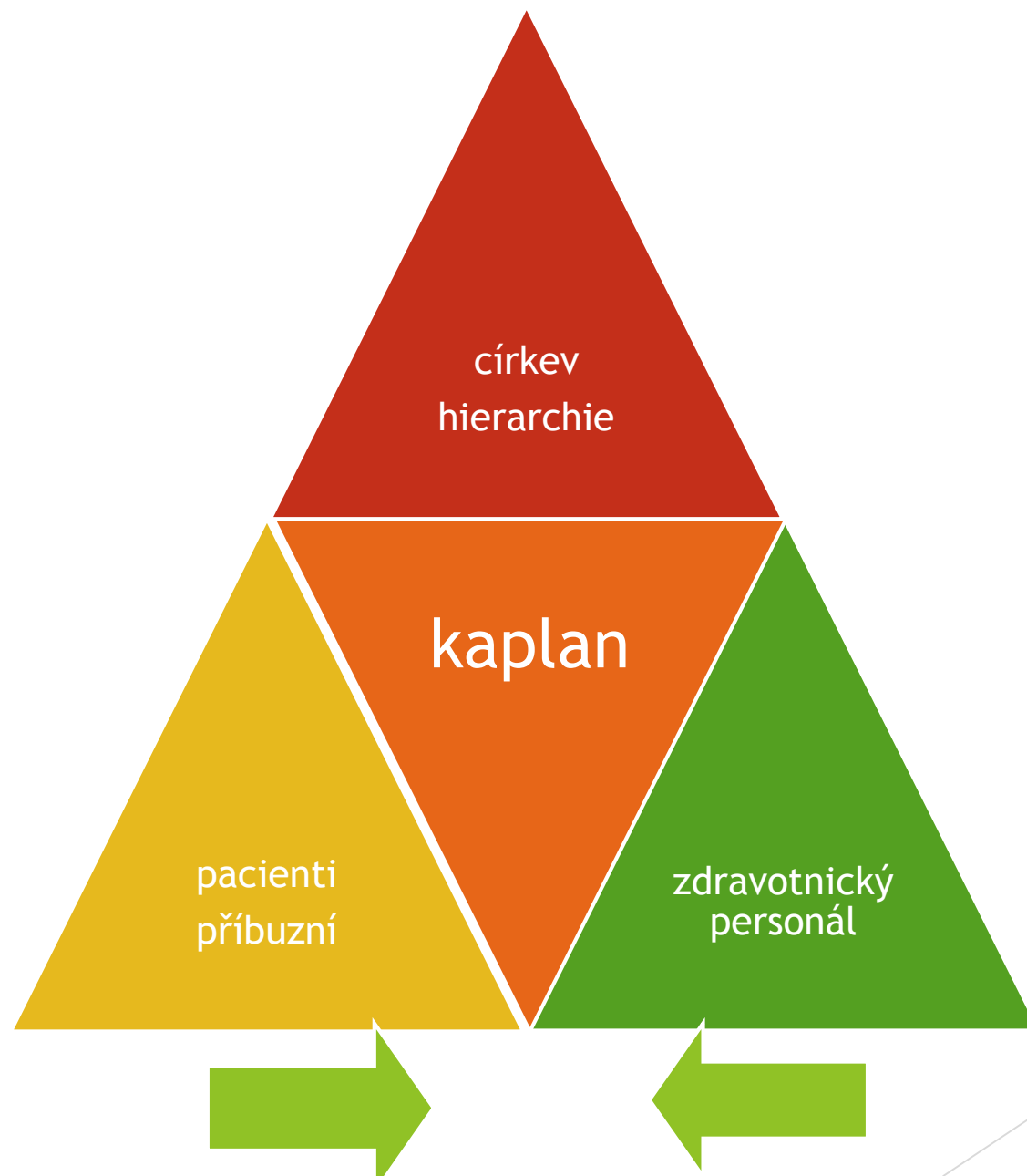
► Motivace

„Hospodin se stará...“

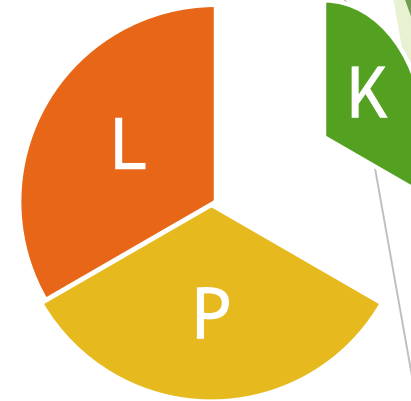
Motivace ke službě

- ▶ Povolání, poslání...
- ▶ Pastorec nemocných a příbuzných, blízkých
- ▶ Pastorec zdravotníků?
- ▶ Práce v týmu?
- ▶ Vliv kaplana na vztah L -P

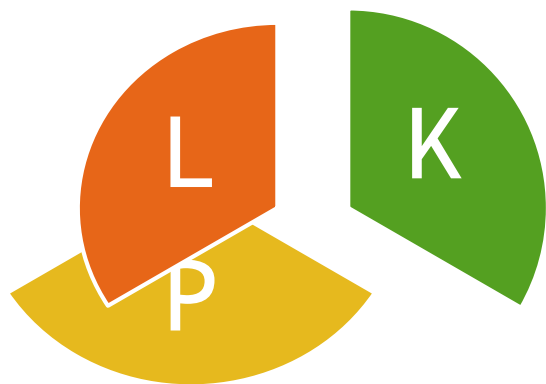
Vztah lékař - pacient

- ▶ Zcela specifický vztah 2 osob
- ▶ Historický vývoj
 - ▶ Hippokratova přísaha
 - ▶ Modlitby
 - ▶ Kodexy a doporučení
 - ▶ Kodex ČLK
 - ▶ Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování
 - ▶ Zák. č. 372/2011 Sb.
 - ▶ **Paternalistický vztah - partnerský vztah**

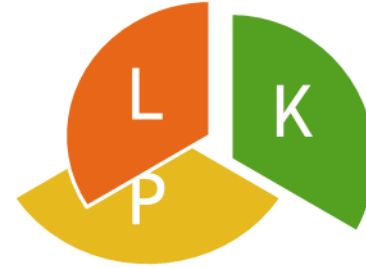

Paternalistický → partnerský

- ▶ Přejchod není ukončen
 - ▶ Vliv kaplana na přechod
 - ▶ Vliv kaplana na partnerský vztah

Paternalistický vztah

- ▶ otec/rodič - vše ví, všemu rozumí, určuje rozsah komunikace (malý nebo žádný prostor pro otázky), strategii rozhovoru i vedení léčby
- ▶ umožňuje patřičný odstup (= ochrana lékaře před emocemi, nepříjemnou pravdivou komunikací...)
- ▶ pia fraus
 - ▶ protektivní role pacienta?, zachování naděje?, ochrana před úzkostí? **X** nedůvěra, podvod, bagatelizace nemoci, břemeno
- ▶ Pacient v submisivním postoji, bez práv, bez možnosti ptát se, sociální izolace, nedůvěra, naděje není zachována
- ▶ Pacient musí akceptovat názor lékaře
- ▶ Realita - ochrana lékaře, ne pacienta
- ▶ Etické problémy v onkologii 2, s. 74, 36, 81
- ▶ **Role kaplana v přetrvávajícím paternalistickém vztahu**

Role kaplana v přetrvávajícím paternalistickém vztahu

- ▶ **Kaplan zastánce?**
- ▶ Standardy ENHCC

„Kaplani jsou k dispozici, aby

- ▶ působili jako **prostředníci a smírčí osoby** a aby poskytovali **obhajobu** těm, kteří potřebují zastání ve zdravotnickém systému.“

Partnerský vztah

- ▶ Lékař se má vzdát paternalitních pozic v postojích vůči nemocnému a respektovat ho jako rovnocenného partnera se všemi občanskými právy i povinnostmi, včetně zodpovědnosti za své zdraví. ČLK Kodex 1996, 2007
- ▶ Oba jsou lidé - partneři ve svém lidství - omezení lidstvím, úzkostí, strachem, nejistotou, vědomím, že medicína je mocná, ale ne všemocná

Partnerství

- ▶ Pacient nestojí ve vztahu k lékaři ve zcela autonomním, rovnocenném, symetrickém postavení, ale
- ▶ jeho zranitelnost (chorobou, léčbou a dalšími faktory) - navzdory plné informovanosti -
 - ▶ ovlivňuje schopnost porozumět,
 - ▶ snižuje jeho kompetenci svobodně volit a podílet se na rozhodovacích procesech

- ▶ Kaplan - zastánce
- ▶ Standardy ENHCC - „...aby dosvědčovali a chránili nesmírnou hodnotu a důstojnost každé osoby.“

ENHCC

▶ Kaplan - zastánce

- ▶ „...aby dosvědčovali a chránili nesmírnou hodnotu a důstojnost každé osoby;
- ▶ ...aby byli připomínkou existenciálního a spirituálního rozměru utrpení, nemoci a smrti;
- ▶ ...aby připomínali uzdravující, pomáhající, usměrňující a usmiřující sílu náboženské víry.“

Jaký je současný lékař

1. Neví(me) si rady...

- ▶ „mlčenlivá dohoda“ mezi L a P
 - ▶ ani jedna strana se nevyjadřuje jednoznačně
 - ▶ lékař chce i nechce informovat pacienta o závažnosti nemoci/rozsudku smrti
 - ▶ pacient chce i nechce slyšet
- ▶ obrana lékařů
 - ▶ přesměrovat komunikaci - po sdělení dg. (recidivy, ukončení onkologické léčby...) na léčbu, krátkodobé prvky, méně náročná témata
 - ▶ přesunout pozornost k tomu, co se dá dělat
 - ▶ vědomé podávání dvojznačných informací
- ▶ pacienti
 - ▶ zranitelnost, neschopnost rozhodování, šok, beznaděj, existenciální krize
 - ▶ otevřená budoucnost (naděje) - ohraničená „smrtnou jistotou“
 - ▶ **Kolísavá existenciální tíseň**

2. Zmatek dotváří věčná pia fraus

- ▶ Etický kodex ČLK 1996, novelizace 2007
 - ▶ Lékař je povinen pro nemocného srozumitelným způsobem odpovědně informovat jeho nebo jeho zákonného zástupce o charakteru onemocnění, zamýšlených diagnostických a léčebných postupech včetně rizik, o uvažované prognóze a o dalších důležitých okolnostech, které během léčení mohou nastat.
 - ▶ Zadržetí informací o nepříznivé diagnóze nebo prognóze je možné individuálně v zájmu nemocného dle úvahy lékaře. V těchto případech by měl lékař, pokud nemocný neurčil jinak, informovat rodinné příslušníky pacienty nebo osoby jemu blízké.

Věčná pia fraus

- ▶ Zákon o zdravotních službách 2011, § 32 podávání informace o nepříznivé diagnóze nebo prognóze:
 - ▶ může být v nezbytně nutném rozsahu a po dobu nezbytně nutnou **zadržena**, lze-li důvodně předpokládat, že by její podání mohlo pacientovi způsobit závažnou újmu na zdraví. To však neplatí v případě, že by zadržetí informace znemožnilo podstoupit včasnou léčbu, nebo v případě, kdy pacient žádá výslovně o přesnou a pravdivou informaci, aby si mohl zajistit osobní záležitosti.

Pia fraus? Pravda a újma? Neschopnost komunikace?

- ▶ *Já k vám jdu na dovyšetření...*
- ▶ *Mně sem poslali, že mi všechno vysvětlíte...*
- ▶ *Tatínek/maminka nesmí vědět, co mu je...*
 - ▶ Vzkaz velké vizitě...
- ▶ **CAVE: podávat informace o diagnóze, výsledcích... smí pouze lékař**
- ▶ **Co může kaplan?**

3. Lékař a emoce

- ▶ *Paní doktorko, jak můžete spát, když říkáte takové věci?*
 - ▶ Emoce pacienta
 - ▶ Emoce lékaře a jejich projevy
 - ▶ **Role kaplana? a emoce kaplana?**

4. Současní lékaři

Variabilita, vývoj, proměny...

- ▶ odpovědní
- ▶ empatičtí
- ▶ komunikativní
- ▶ zvládající stres
- ▶ neodpovědní
- ▶ neempatičtí
- ▶ nekomunikativní
- ▶ syndrom burn-out

Říká „pravdu“

- ▶ Žena, nar. 1964, zcela zdravá, bez obtíží, náhle zežloutla
 - ▶ Máte pokročilý nádor slinivky.
 - ▶ Co to znamená?
 - ▶ Nebudeme vás léčit. Nic se nedá dělat.
 - ▶ To nemyslíte vážně. Dcera čeká za 3 měsíce miminko.
 - ▶ To už asi nevidíte.

- ▶ Role kaplana?

Lékař a administrativa

- ▶ Zdál se mi sen, že ...

Dříve vyslovená přání

► DNR, S. 46

Přání zemřít

- ▶ Léčba vyčerpána, neztižitelné bolesti...
- ▶ Je přání zemřít legitimní?
- ▶ Paliativní sedace s. 54
- ▶ Eutanázie s. 65

Nepoučitelná rodina

- ▶ Žena, 83 let, polymorbidní pacientka, hospitalizace na interně pro dušnost - zjištěn pokročilý ca prsu, o nálezu věděla pacientka nejméně 4 roky, **úzkost**
- ▶ **Dobrá komunikace, vysoce problémová rodina**

Přínos kaplana v některých situacích

- ▶ Kaplan přítomný, kaplan zastánce
- ▶ Svoboda rozhodování
- ▶ Second opinion
- ▶ Žebříček hodnot lékaře a pacienta
 - ▶ Porozumění hodnotám druhého

Gaudium et spes

- ▶ 1 Radost a naděje, smutek a úzkost lidí naší doby, zvláště chudých a všech, kteří nějak trpí, je i radostí a nadějí, smutkem a úzkostí Kristových učedníků, a není nic opravdu lidského, co by nenašlo v jejich srdci odezvu. Jejich společenství se totiž skládá z lidí, kteří jsou sjednoceni v Kristu, při svém putování do Otcova království jsou vedeni Duchem svatým a přijali zvěst o spáse, kterou mají předložit všem. Proto také toto společenství cítí, že je opravdu těsně spjato s lidstvem a jeho dějinami.
- ▶ Respektování lidské důstojnosti pacienta
- ▶ Soucit - soucitná přítomnost kaplana
 - ▶ **Hluboké uvědomování si utrpení člověka, který je před mnou, s přáním mu pomoci**

Christifideles laici JP II. 1988

- ▶ „...**kamenité pole**, které se prostírá před dělníky, které *hospodář* posílá na svou vinici. Církev: my všichni, pastýři, věřící, kněží, členové řeholí i laici, pracujeme na tomto poli.“ (7)
- ▶ „Na základě (...) **duchovního „pomazání“** může křesťan opakovat svým způsobem Kristova slova: *Duch Hospodinův je nade mnou; proto mne pomazal, abych přinesl chudým radostnou zvěst; poslal mne, abych vyhlásil zajatcům propuštění a slepým navrácení zraku, abych propustil zdeptané na svobodu, abych vyhlásil léto milosti Hospodinovy* (Lk 4, 18-19, srov. Iz 61, 1-2).“ (13)

Kaplan

- ▶ průvodce na cestě
- ▶ poutník s poutníkem
 - ▶ i v temnotě rokle, až k černé zdi... nebeskému Jeruzalému

Učiň mne, Pane, nástrojem...

Otázky k zamyšlení a diskuzi

- ▶ Jakou formou/jakým způsobem spolupracujete se zdravotníky?
 - ▶ Jak vás vnímají?
- ▶ Jak hodnotíte zkušenost z této spolupráce?
- ▶ Vidíte možnosti jak spolupráci zlepšit, zefektivnit?